ગો. શ્રી દ્વારકેશજી મહારાજ કૃત
મૂલ પુરુષ (મૂલ માત્ર)
(રાગ-બિલાવલ)

મૂલ પુરુષ નારાયણ યજ્ઞ,
શ્રુતિ અવતાર ભયે સર્વજ્ઞ;
શાખા તૈત્તિરીય ગોત્ર ભારદ્વાજ,
તૈલંગ કુલ ઉદિત દ્વિજ રાજ.

છંદ

દ્વિજ રાજતેં હરિ આય પ્રગટે, સોમ યજ્ઞ કિયો જબેં,
કુંડતેં હરિ કહી બાની, જન્મ કુલ તુમ્હારે અબેં;
ચકિત તત્ ક્ષણ ભયે સબ જન, એસી અબલોં ન ભઇ કબે,
સુનત હી મન હરખ કીનો, ધન્ય ધન્ય કહ્યો સબેં. ૧

તિન કે પુત્ર ભયે ગંગાધર,
તિનં કે ગણપતિ સુત વલ્લભ વર;
શ્રી લક્ષ્મણ ભટ્ટ અનુભવ ટેવ,
શુદ્ધ સત્ત્વ જયોં શ્રી વસુદેવ.

સત્ત્વગુણ વિદ્યા પયોનિધિ, વિશદ કીર્તિ પ્રકટઇ,
ગામ કાંકર વારમેં રહી, જાતિ સબ હરખિત ભાઇ;
પર્વ પર સકુટુંબ લેકેં, ચલે પ્રાગકૂં, સાથ લે,
સ્નાન-દાન દિવાય દ્વિજકૂં, ચલે કાશી પાત લે. ૨

કછુક દિન રહીકે ચલે સબ દક્ષણ,
આનંદિત તનુ સકુન સુલક્ષણ;

ચંપારણ્યમેં જબ આયે,
ઇલ્લમાગારુ ગર્ભ સ્રવિત જતાયે.
સ્રાવ જાનિ ચલે તહાંતે, નગર ચૌડામેં બસે,
જગતમેં આનંદ ફેલ્યો,દશ દિશા માનો હસે;
ચેન હૈ સુનિ ચલે કાશી, ફેર વહી બન આવહીં,
અગ્નિ ચહુંધા મધ્ય બાલક, દેખિ સન્મુખ ધાવહીં. ૩
મારગ દીયો જાનિ જિય માતા,
લિયે ઉછંગ મોહે દિયો હૈ વિધાતા;
તાત સુનત દૌરી કંઠ લગાયે,
તિહીં છિન મંગલ હોત બધાયે.
મંગલ બધાયો હોત તિહું પુર, દેવ દુંદુભિ બાજહીં,
જોતસીકો લગ્ન પૂછત, પ્રથમ સમયો સાધહીં;
ધન્ય સંવત પંદ્રહા, પૈંતીસ માધવ માસ હૈ,
કૃષ્ણ એકાદશી શ્રી વલ્લભ, પ્રકટ વદન વિલાસ હૈ. ૪
શ્રી વલ્લભકૂં લે આયે કાશી,
સુંદર રૂપ નયન સુખ રાશિ;
સાત વરસ ઉપવિત ધરાયે,
તબતેં વિદ્યા પઢન પઠાયે.
પઢેં ચારોં વેદ અરૂ, ખટ શાસ્ત્ર, મહિના ચારમેં,
તાતકૂં અચરજ ભયો, યહ કોન રૂપ બિચારમેં;
નિંદ આઇ કહ્યો પ્રભુ, સંદેહ કયોં તુમ કરત હોં,
પ્રથમ બાનિ ભઇ હૈ સો, પ્રકટ જાનો અબ ભયો. ૫

જાગ પરી કહ્યો પત્ની આગે,
યે હેં પૂરણ બ્રહ્મ અનુરાગે;
શ્રી મુખ વચન કહે શ્રી વલ્લભ,
માયા મત ખંડન ભયો સુલભ.
સુલભતેં દક્ષિણ પધારે, ગ્યારે બરસકો વપુ ધરે,
દેખ મામા હરખકેં, આદર કિયો-'આવો ઘરે,';
વિદ્યા નગર 'કૃષ્ણદેવ' રાજા, બહુત મતહી જહાં મિલે,
જીતવે 'કનકા ભિષેક' સૂં, પઢે આવત ઇહાં પહિલે. ૬
રામાનુજ અરુ મદવાચાર્ય
વિષ્ણુસ્વામી, નિમાદિત્ય હરિ ભજ;
શંકરમેં અનુસરત ઔર મત,
યુકિત બલતેં આજ સબલ અતિ,
સબલ સુન આપુહિ પધારે, દ્વારપેં પહુંચે જબેં;
ભૃત્ય દૌરી પ્રતાપ બરન્યો. 'રાય આવો યહાં અબેં,
રાય આય પ્રણામ કીનો, 'સભામેં જુ પધારિયે',
સુનહો બિનતી કૃપા સાગર, 'દુષ્ટ મતહિ વિદારિયે'. ૭
ગજગતિ ચાલ ચલે શ્રી વલ્લભ;
ઇનકી કૃપા ભયે સબ સુલ્લભ;
રવિકે ઉદય કિરણ જયોં બાઢી,
તૈસી સભા પાંત ઉઠિ ઠાડી.
ઠાડે સબ સ્તુતિ કરે જબ, કિયો 'માયા મત' ખંડન,
શબ્દ 'જેજે' હોત સબ મુખ, ભકિત પથ ભુવ મંડન;
સ્તુતિ કરે દ્વિજ હાથ જોરેં, રાય મસ્તક નાવહીં,
પરમ મંગલ હોત હૈં, 'કનકાભિષેક' કરાવહીં. ૮

પાછે જલસોં ન્હાય બિરાજે,
વિનતી કરી રાય મન સાજે;
'દ્રવ્ય સબે અંગીકૃત કરિયે',
પ્રભુ બોલે 'યહ નાંહિ ગ્રહિયે.'
'ગ્રહિયે નાહિન સ્નાન જલવત, બાંટ સબકોં દીજિયે'
બાંટ દીનો કરી બિનતિ, મોહિ શરણ જુ લીજિયેં;
કૃપા કરી કે શરણ લીનો, થાર ભરિ મહોરેં ધર્યો,
સપ્ત લે કેં કહ્યો, 'દૈવી-દ્રવ્ય અંગીકૃત કર્યો.' (
તહાંતે પંઢરપુર જુ સિધારે,
શ્રી વિઠ્ઠલ નાથ મિલનકું પધારે;
ભીમરથી કે પાર મિલે જબ,
દોઉ તનમેં આનંદ બઢયૌ તબ.
બઢયો આનંદ કરી બિનતી, આપકો યહ શ્રમ ભયો,
કહિ શ્રી વિઠ્ઠલ નાથજીને, મિત્રતા-પથ પ્રકટિયો;
ફેર શ્રી ગોકુલ પધારે, નિરખ યમુના હરખહીં,
સંગ દમલાદિક હતે, તિનપેં કૃપા રસ બરખહીં. ૧
એક સમે ચિંતા ચિત્ત આઇ,
દૈવી કિહિં બિધ જાની જાઇ ?
આસુરીસૂં સબ મિલિત સદાહી,
ભિન્ન હોય સો કૌન ઉપાઇ,
ભિન્નકો જબ ચિત્ત ધર્યો, તબ પ્રભુ પધારે તિહીં સમેં,
મધુર રૂપ અનંગ મોહિત, કહત સુધ કીને હમેં;
કરો અબતેં બ્રહ્મ કો, સંબંધ દૈવી સુષ્ટિ કો,
પાંચ દોષ ન રહે તાકે, 'નિવેદન' કરો દષ્ટિ સોં. ૧

વચન સુનિ હરખેં શ્રી વલ્લભ,
યહ આજ્ઞાતેં પરમ અતિ સુલ્લભ;
કંઠ પવિત્રા લે પહરાયે,
મિસરી ભોગ ધરિ મન ભાયે.
ભયો ભાયો ચિત્તકો, તબ પુષ્ટિ પથકૂં અનુસરે,
શરણ જે આવત નિરંતર, કાલ-ભયતેં ના ડરે;
પ્રકટ સબ લીલા દિખાવત, નંદ-નંદન જે કરી,
અવનિ પર પદ પદ્મ રાખી, પરિક્રમા મિષ ઉર ધરી. ૧૨
ફેરિ પંઢરપુર જબ આયે,
શ્રી વિઠ્ઠલ નાથ કહી મન ભાયે;
‘કરિ વિવાહ બહુ રૂપ દિખાઓ,
મેરો નામ સુવનકો ધરાઓ.
ધરો ચિત્તમેં બાત યહ, કાશી વિવાહ જુ હોયગો,
મેં કહ્યો દ્વિજ આય બિનતી, કરે ચરણ સમોયગો;
આય વહાંતે વિવાહ કીનો, અધિક મંગલ તબ ભયો,
નામ ધર્યો ‘શ્રી મહાલક્ષ્મી’, દેખિ જોરિ દુઃખ ગયો. ૧૩
પરિક્રમા ત્રીજી ચિત્ત આઇ,
નિકસ ચલે શ્રી વલ્લભ રાઇ;
ઝાર ખંડમેં પ્રભુને જતાઇ,
અબકે મોહિં મિલો મન ભાઇ.
મિલેંગે હરિ દાસ પેં, જહાં તીન દમન કહાવહીં,
ઇંદ્ર, નાગ જુ દેવ દમન, સો મેરો નામ ધરાવહીં;
ફેરકે જબ વ્રજ પધારેં, પાંચ સેવક સંગ હૈ,
સદૂ હૈ આન્યોરમેં, તહાં દ્વારપેં ઠાડે રહે. ૧૪

સદૂ કહિ ‘સ્વામિ કછુ ખૈહેં ?’
મેઘન કહિ ‘સેવકકો લૈ હેં’;
ઇતને પ્રભુ ગિરિ ઉપર બોલે,
‘લાઈ નરો દૂધ’ રહે અન બોલે.
બોલી નરો ‘યહ પાહુને આયે, તિનહીં કો બૈઠારિયેં’,
પ્રભુ કહત ‘મોહેં બેર લાગત, ભલી ચિત્ત બિચારીયે’;
લે ગઈ પય પ્યાય આઇ, દેખ શ્રી વલ્લભ કહ્યો,
‘બચ્યો હોય કછુ હમેં દીજેં’, બોલ પહેલો હી ગહ્યો. ૧
દેખ નરો બોલી ‘હોં વારી’,
નામ દિજિયે ગર્વ પ્રહારી’;
નામ દીનો પૂછિ ‘વે કહાં હૈ ?’,
કહિ-પર્વત પર જાઓ તહાં હૈ ?’,
તહાં દેખે પ્રાણપતિ તબ, હુલ હુલસિ દોઉ તન ફૂલહી,
વહી સમે સુખ કહિ ન આવે, પંગુ ગતિ-મતિ ભૂલહી;
હસિ કહ્યો ‘સકુટુંબ આવો, નિકટ રહી સેવા કરો’,
માનિ બચન પ્રમાણ કીનો, સાસરે દિશ પગ ધર્યો. ૧
કછુક દિન રહી સંગ લે આયે;
બસે અડેલમેં નિજ હરખાયે;
સંવત પંદ્રહા સડસઠ આયો,
આસો વદિ દ્વાદશી શુભ ગાયો.
ગાયો શ્રી ગોપીનાથજી, જબ જન્મ લીનો આયકે,
જાનિ બલકો રૂપ હરખિત, દેત દાન બઢાયકે;
ફેરકે ચરણાટ આયે, કછુક દિન રહે જાનકે,
ધન્ય સંવત પંદ્રહા, ધન બહોંતરા શુભ માનકે. ૧

પોષ કૃષ્ણ નવમી જબ આઇ,
ઘર ઘર મંગલ હોત બધાઇ;
શ્રી વિઠ્ઠલ નાથ પ્રકટ ભયે સુનિ કે,
કહત ફિરત આનંદ ગણ ગુનિ કે.
આનંદ બાઢ્યો ચહું દિશા, છબી નિરખી શ્રી વલ્લભ હસે,
બેઉ કછુ મુસકાય ચિતયે, દોઉ હસન મેરે મન બસે;
તિલક મૃગમદ છિપ્યો હરખિત, કહાંલો ગુણ ગાઇયે,
કૃપાતેં ઉછલિત નિજ રસ, છિપત નાહીં છિપાઇયે. ૧
શ્રી ગોકુલમેં વાસ સુહાયો,
શ્રી રૂક્મિણી, પદ્માવતી-પતિ ગાયો;
શ્રી ગિરિવર ઘર જિનહી છબિલો,
શ્રી નવનિત પ્રિય અરવિલો.

છંદ

પ્રિય શ્રી મથુરેશ, શ્રી વિઠ્ઠલેશ, શ્રી દ્વારકેશ જુ,
શ્રી ગોર્વધન ઘર, શ્રી ગોકુલ ચંદ્રમા, શ્રી મધુરેશ જુ;
શ્રી મદન મોહન અષ્ટ, યહ વિધિ રમણ શ્રી વિઠ્ઠલ નાથકે,
તાતકો ચિત્ત જાનિ સેવા, વિસ્તરી સબ સાથકે. ૧
પંદ્રહસેં સત્તાણું કાર્તિક,
વિમલ દ્વાદશી મંગલ નિત ઢિંગ;
પ્રથમ પુત્ર પ્રકટે શ્રી ગિરિધર,
ષટ્ ગુણ ધર્મી, ધર્મ ધુરંધર.

છદ

ધુરંધર ઐશ્વર્ય શ્રી ગોવિંદ, પંચદશ નિન્યાનવેં,
ઊર્જ શામલ અષ્ટમી શુભ, ગુરુ સુદિન પ્રકટે જબેં;
ઋતુ વિચત શૃંગાર આશ્વિન, અસિત તેરસ ભ્રાંજહી,
શ્રી બાલ કૃષ્ણજી મહા પરાક્રમી. વસુ ખ સોલેં રાજહી. ૨૦
કવિ સહ સુદિ સાતેં શ્રી ગોકુલ પતિ,
યશ સ્વરૂપ માલા સ્થાપિત રતિ;
સોરહસેં ગ્યારહ કાર્તિક સિત,
અર્ક બુધ રઘુનાથ શ્રી સહિત.

છંદ

હેતુ નિજ અભિધાન પ્રકટે, તાત આજ્ઞા માન કે,
તિથિ કલા બુધ મધુ છઠ, વિમલ જ્ઞાન બખાનકે;
શ્રી યદુનાથ પ્રકટે રહ્યો, વિરહ શ્રી ઘનશ્યામ સ્વરૂપકે,
સહ કૃષ્ણ તેરસ રવિજ રિક્ષ, સત કલા શ્રી વિઠ્ઠલ ભૂપકે. ૨૧
ભામિની, રાની, કમલા બખાની,
પારવતી, જાનકી, મહારાની;
કૃષ્ણાવતી મિલિ સાતોં કહાયે,
યહ અલૌકિક, રૂપ મહાયે.

છંદ

મહા અલૌકિક અગ્નિ કુલ સબ, અલૌકિક અષ્ટ છાપ હૈ,
અલૌકિક સબ ભક્ત જન જો, શરણ લીને આપ હૈ;
યથા મતિ કછુ બરનિ આઇ, જાનિયો યહ દાસ હૈ,
'શ્રી દ્વારકેશ' નિરોધ માગે, યહી ફલકી આશ હૈ. ૨૨